

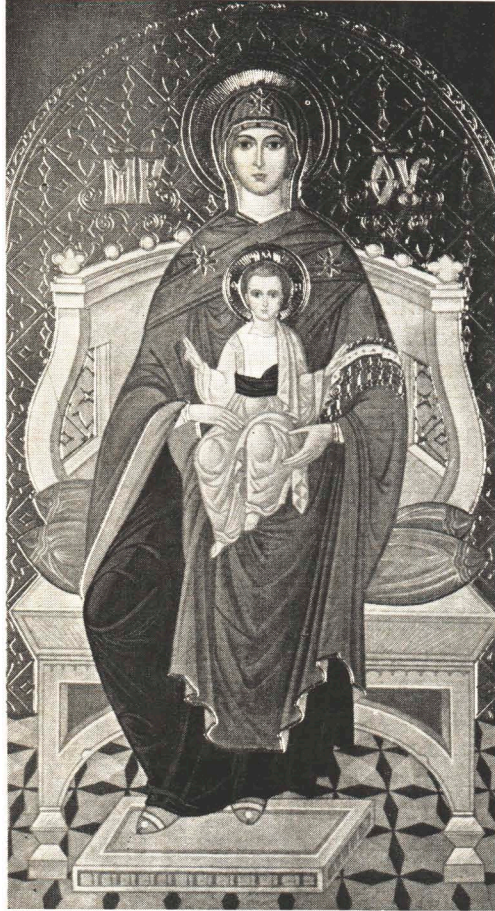
Вісті САЖН

Світський Апостолят Жінок у Німеччині

Ч. 5

ЖОВТЕНЬ 1973

РІК IV

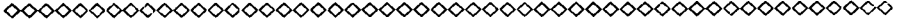

ПІД ТВОЮ МИЛІСТЬ ПРИБИГАЄМО, БОГОРОДИЦЕ

ПОДЯКА

Головна Управа САЖН висловлює щирю подяку Преосвященнішому Кир Платонові, Апостольському Екзархові для українців-католиків у Німеччині, за постійну опіку і всесторонню допомогу, зокрема за матеріальну допомогу для успішної діяльності Світського Апостоляту Жінок в Німеччині.

Владико — дякуємо!

Ігор Калинець

ЦЕРКВА

Тріщали предвічні зруби,
летіли гонти, як пір'я:
руйнували дерев'яне чудо
людської праці та віри.
І, вписані в лагідні гори,
востанне хиталися бані,
вмирили ясно і гордо,
так, як вмирають останні.
Це умирили століття,
це помирало прекрасне . . .
З розпуки дробилися на дровіття
золоті грона іконостасу.
І шукали між бур'янами
вічний спочинок ікони.
І плакала в недотроценій рамі
гуцульська мадонна.
І Юр, в невідомім двобою
втративши руку і списа,
піврозтятою головою
востанне навкруг дивився,
як довго стояв ще реквієм
і як він лягав на трави,
на осиротілі смереки
густим непрозорим трауром.

(Із збірки «Поезії з України»)

Через Марію — до Ісуса

Хто це Христос? Хто це той? — Так уже питалися люди на березі Галилейського моря, люди, які здалека бачили чудо утихомирення бурі. Хто це той — питання, яке протягається через століття і тисячоліття, відгукується по всіх усюдах, коливається неначе хвилі моря і відбивається від берегів.

Помимо зовнішності занепаду релігійності й віри, питання про Христа не втрачає актуальності й сьогодні, не полишає людей у спокою, потрясаючи сумліннями, завжди виринає на поверхню, ставиться різко чи мляво, але його не оминати.

Ніколи, як сьогодні люди не переживали так болісно потреби відповіді на їхні існувальні питання. Ніколи, як тепер, — людям стає гірко, що не можуть вірити. В жодному часі люди не досвідчили так тяжко, в їхньому невір'ї тугу за вірою, як це діється в нашому часі. В жодному часі не переносилось так трагічно протилежність протиставлення: хотіли вірити й не могли вірити.

Люди модерного-сучасного світу, зокрема ті, що не потребують безупинно боротися, щоб вижити-пережити, починають почувати себе дезорієнтованими, стривоженими своєю судьбою і судьбою світу.

Андре Фроссар пише в своїй книжці: «Бог існує і я його зустрів», що в багатьох людей нашого часу існує щось такого, що можна звати спрагою за Богом.

В дійсності крізь усі стремління, ті невиносні безодні, ті відсутності, тую тривогу, Бог шепче запрошення, щоб відкрити те, що стоїть по той бік людини, історії, світу. Заклики сотворительної любови приходять до людини, щоб запропонувати їй повний розвиток, тобто її обожествення в Христі. Людина не може не почути скоріш чи пізніш цього заклику, бо ж вона є сотворена, щоб стати сином Божим.

Бог кличе людину й людина сліпа й потемки, несвідомо шукає, звідки походить цей поклик.

Людина шукає Бога, бо вона Його потребує. Ми й наші сучасники хочемо віднайти, зустріти Бога, живого Христа. Однак в розгубленні, в мандрівці за правдою, ми непевні й тривожні, шукаємо якоїсь підпори, помочі, опіки. Ми відчуваємо потребу чогось нам приязного, милого, ніжного, близького, незрадливого. Ми прагнемо материнського серця, яке притягнуло б нас ладністю, наповнило б нас ласкою довір'я і повело б нас до дже-

рела певности — до Христа живого. І саме Пречиста Діва Марія, Мати Божа і наша Мати є тою особою, яка може нас направити на шлях, який веде на зустріч з Христом.

Бог щедро обдарив вселенну своїми чудними ділами: гарна природа, чудове небо, прекрасне невинне серце дівчини, прегарні ангели, але жодне сотворіння не зможе ніколи досягти красоти *Пречистої Диви Марії*; безмежне море, безкрайй небесний простір, та велич морів і небес є безмірно малою супроти величчі. Пречистої Диви Марії. Між всіма сотворіннями вона в найбільшій близькості до Бога — Створителя, вона найбільш бере участь в Його досконалості. Тому ж і Бог вибрав Її, щоб вона стала матір'ю чоловіка, який був і Богом. Вона ж і перша зустріла Бога, який ішов на зустріч людині, вона перша прийняла його в вірі, надії й любові. Вона ж і нам допоможе віднайти й зустріти живого Христа в тій же вірі, надії й любові.

Пречиста Діва Марія, Мати Христа, скаже нам передусім, хто це той Христос?

Своєю вірою навчить нас, що в центрі історії, в центрі світу, в центрі людства стоїть велика подія: Ісус Христос, Син Божий, який стався чоловіком. Він прийшов об'явити нам безконечну любов Батька, і знаком цієї любові є він. Прийшов об'явити нам плян Божої любові: зробити всіх людей Божими синами, об'єднати все в Христі, все, що є на небі й на землі. Створити один *Божий Народ — Церкву*. Ісус Христос є напочатку, всередині, накінці. Він є перед, під час, опісля. Таємниця Христа обіймає всіх людей: минулих, теперішніх і будучих, цілу історію, всесвіт і, потой бік часу, вічність.

Ніхто не може втекти від нього, чи усвідомлює собі це чи не здає собі з цього справи. Всі якимось чином є втягнені в нього. Більше того: Пречиста Діва Марія нам доказує своїм життям, що підставою віри — це довір'я до Бога, до Його слова, довір'я в любові. Проте віра не є спокійним посіданням, але твердим шляхом, повним труднощів, питань, невщухаючої боротьби. Бог не є розв'язкою наших повсякденних турбот, але юстанньою підставою нашого буття. Бог — це не те, що наш розум чи бажання собі уявляє, але несхопимая, нас окужаюча, таємниця.

Пречиста Діва Марія не тільки освітлює нас приміром своєї віри, але водночас опромінює нас сльвом своєї надії. Вона нам каже, що християнство — це релігія надії, яка походить зі сонця Воскресіння, надії, яка переходить усі людські очікування і можливості, а все очікує від Юга. Ціле життя Марії — це рясне свідчення безмежної надії, яка оживляє її почування, думання і дію, і центром якої стає «те, чого око не бачило й вухо не чуло,

що на думку людині не впало, те наготував Бог тим, що його люблять». (I Кор. 2, 9).

Марія вчить і помагає нам зустріти Христа передусім у любові. Цілою своєю істотою вона нам переконливо вполнює ту чудову таємничу правду, що Бог це є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ньому. (I Йоан 4, 16).

Хто любить Бога, той і брата свого полюбив. Ніхто з людей не є виключений з любові Бога і тому й ми не маємо нікого виключати з нашої любові. Кожний акт, кожна хвилина життя Пречистої Богородиці — це конкретна, не на словах, а на ділах, любов до ближнього, це виповнення заповіді Божої: «... що тільки одному з найменших братів моїх цих вчинили, — це мені ви вчинили». (Мат. 25, 40).

У Пречистій Діві Марії виявляється і відкривається з найяснішою прозорістю, що людина є сотворена з любові й для любові, що її покликання це любов; що людина прийшла з любові й має повернутися до Бога в любові.

Це призначення людини, поза яким не може здійснити ані людина, ані світ. В любові людина знаходить і досвідчає змісл свого існування: остаточна ціль — в Христі Ісусі, зі всіма людсьми, у відновленій вселенній, любити на ритм Пресв. Тройці.

Ось так Пречиста Діва Марія в вірі, надії й любові показує нам шлях, який веде на зустріч з Христом. Але вона, як найліпша наша мати любить нас і не полишає самих в нашій злободенній путі, і як Мати Божа, Мати Царя всесвіту й Відкупителя, захищає нас своїм могутнім покровом.

Вона хоче й може нам допомогти, щоб ми знайшли певність, мир, правдиве щастя, дійсну радість та повне, все те, до чого ми так жагуче стремтимо, але яке знаходиться тільки в Христі, в злуці з Христом.

Зі сміливістю невинної дитини горнімся до Її материнського серця, з повним довір'ям шукаймо в неї потішення і поради, з надією прибігаймо під Її милість. Не вагаймося віддатися під Її покров, не зволікаймо звернутись до Неї в щоденних наших потребах і турботах, вважаймо Її як нашу, нас найбільш люблячу, матір, яка ніколи нас не опустить!

Об'єднані спільними почуваннями, получені тими самими думками, разом з нашими братами на Рідній землі, слідами наших предків, які перед святими й чудотворними іконами Пречистої Богородиці виливали в молитві свою наболілу душу; заносім і ми сьогодні до Неї гарячі й милі мольби, ті мольби, які виплили з сердець нашого віруючого люду:

Навколішках Тебе благаєм, Мати,
По імені Тебе зовем, Маріє,
Єдина жизні нашої надіє,
Лише від Тебе ждемо благодати!

О! Ти що в найприкрішій хвилі
Ведеш усіх до Свого Сина,
Моя Провіднице єдина,
Вкажи мету моїм дорогам,
Моїм стражданням і тривогам!

О! Маріє, Мати Божа, встався Ти за нами:
Ти нам в віки будеш Мати, ми Тобі — синами.
Дай нам в своїй хаті рідним словом
Богу честь і славу віддавати,
А благословен Плод Чрева Твого
Дай нам по цім скитанню оглядати.

Т. І. Кудлик

Під святим Покровом Богородиці

На протязі тисячолітньої християнської історії, український нарід, а в тому українські воїни почитували та почитують Матір Божу своєю опікункою заступницею, моляться до Неї і прибігають під Її Святий Покров. Любовне вшанування Богородиці, непохитна та глибока віра в Її опіку та заступництво породжували в українському народі почуття героїзму та спрямовували на подвиги за Святу Правду. Гідною відзначення є дійсність, що майже всі великі постаті, віддавали себе під Покров Пресвятої Богородиці.

Почитання Матері Божої в українському народі було таке глибоке, що перетривало в українській душі ціле тисячоліття і дійшло до нас, а Свято Покрови, що його український нарід рік річно святкує 14-го жовтня, стало святом українського героїзму. Культ Святої Покрови найглибше поширився в Україні в козацькій добі, хоч насправді цей культ своїм початком сягає до ранньої, княжої доби нашої історії. У старих візантійських літописах говориться:

«Було це 865 року, коли під мурами Царгороду появилася українська фльота в силі 200 кораблів, під проводом пануючого

тоді в Києві Аскольда та його друга Дира, що в той час були ще поганями. Столиці та цілому візантійському царству загрожувала велика небезпека. Щоб рятувати столицю, тодішній царгородський патріарх виніс на берег моря плащ Матері Божої, що переховувався в царгородському соборі та з піснями й молитвами погрузив його у воду. Негайно після того зірвалася буря. Море вкрилося хвилями та піною, перевертаючи та розбиваючи українські чайки та судна як оріхові шкаралупинки. Перелякані та вражені чудом українці припинили облогу. Аскольд і Дир досвідчивши чуда на собі та війську, прийняли християнську віру, а повернувши до Києва, побудували там церкву Св. Іллі».

Стільки говорить переказ, а в дійсності Матір Божа зайняла в нас почесне місце дещо пізніше, за панування князя Володимира Великого, коли в 988 р. вся Україна стала християнською державою.

Марія Мати Божа, була відома нашим предкам не лише з ікон. Вона природно була близька українській душі, тому стала Матір'ю, Опікункою і Заступницею у кожній потребі, а потреби українського народу були великі. Раз він мусів обороняти перед наїзниками свою землю і культуру, а іншим разом мусів сам іти на них війною, щоби запобігти наїздам і не дозволити топтати та соромити нашу землю.

В історії говориться, що в 1034 році під мури Києва підступили печенізькі орди. Тогочасний володар України — князь Ярослав Мудрий був у Новгороді. Довідавшись про небезпеку, що грозила українській столиці, він негайно поспішив на поміч. До кривавого та вирішного бою із наїзником прийшло на київських полях. У тому бою князь Ярослав Мудрий розгромив печенігів так, що наш літописець з гордістю записав: — «з того часу печеніги зникли з лиця землі».

У вияві великої вдячності Матері Божій за Її допомогу, князь Ярослав Мудрий на місці бою наказав побудувати Софійський Собор, а в 1037 році проголосив Божу Матір Опікункою і Царицею України.

У нашій поемі-епосі — «Слово о полку Ігоревім», автор розказує, що князь Ігор, коли йому пощастило втекти з половецької неволі, не їде, щоби перше побачитись зі своєю дружиною Ярославною, яку так дуже любив, навпаки, як лицар і вояк, він спішить до Києва, на Боричево до Святої Богородиці Пірогощої. Він їде до Цариці України, щоби Їй зложити свою сердечну снівську подяку за щасливу втечу з половецької неволі.

От так князі-володарі, лицарі та воїни дякували Божій Матері за Її ласки та поміч, якими вона наділяла тих, що прибігали під Її Святий Покров.

Минали віки, мінялись обставини, а місце княжого воїна заступив новий воїн, козак лицар. Козаки — це дійсні лицарі та безприкладні борці за християнську віру, за українську землю, за нарід. «Вони вмiли молитися, як святi, а орудували мечем як чорти!» — писали про козакiв чужинцi.

Тi чубатi лицарi не тiльки не зiрвали з княжою традицiєю почитання Матерi Божої в нашому народi та вiйську, а, навпаки, пiднесли Її до ще бiльшoї гiдності та достоїнства. Запорiзька церква на Сiчi була посвячена *Покрову Пресвятої Богородицi*, а iкони Матерi Божої маяли на малинових козацьких прапорах. Пiд ними козаки виступали в морські походи, пiд ними воювали на сушi з татарами, турками, ляхами та москалями. З Пресвятим iменем Богородицi вони вмирали в боях.

Козак перед кожним ворогом був гордим, завзятим i неуступчивим, але перед Покровою був малою дитиною i молився щиро та часто ронив щиро козацьку сльозу. Козаки, подiбно як i князi, у сиву давнину, перед кожним походом навколiшках вислухували Молебня до Пресвятої Богородицi. Тодi з iхнiх грудей неслась могутня i чарiвна пiсня: *«Пiд Твою милiсть прибiгаєм, Богородице Дiво . . .»* Заспокоївшись щирою молитвою, передавши всi свої прохання i турботи на руки Пресвятої Марiї, вони щойно тодi вирушали в похiд. А кожний похiд, байдуже, був вiн щасливим, чи нi, козаки кiнчали знов же Молебнем до Пресвятої Марiї. Прибувши на Сiч, вони йшли до своєї церковцi, дякували Матерi Божiй за Її ласки та поручали Їй душi своїх побратимiв, що впали на полi бою — за християнську віру, за українську землю, за нарід.

От такi то були наші козаки — запорожцi. За iхнiм прикладом увесь український нарід, у час горя i радостi, молився i величав Матiр Божу. I добре тодi було в Україні, коли Святий Дух Матерi Божої витав у кожнiй українськiй хатi та палатi, коли на почесному мiсцi пишалась золотом кована iкона Пресвятої Богородицi. За те Мати Божа брала український нарід пiд свiй Покров, i, як співається у пiснi: — «кулi вертала й туркiв убивала, манастир рятувала . . .» Тарас Шевченко, у своiй поемi «Iржавець», пише так:

« . . . Як покидали запорожцi
Великий Луг i матiр-Сiч,
Взяли з собою Матiр Божу
А бiльш нiчого не взяли . . . »

Вернулися запорожці
Принесли з собою
В Гетьманщину той чудовний
Образ Пресвятої;
Поставили в Іржавиці
В мурованім храмі.
Отак вона й досі плаче,
та за козаками».

Минали роки безповоротно, а лихо не спало. Вороги, закравшись у наші ряди, зуміли нас роз'єднати, щоби пізніше закріпити свою владу та запанувати над Україною. В 1775 році московська цариця Катерина II наказала своїм військам доценту зруйнувати Січ. Запорожці й цим разом, залишаючи Січ, залишили всі багатства, *але ікони Пресвятої Богородиці незалишили.*

Через довгі століття Україна не мала своїх власних воїнів — оборонців, власного війська, але в серцях і душах українського народу залишилась глибока віра та любов до Пречистої Діви Марії. Культ почитання Матері Божої в українському народі був такий глибокий, що перетривав довгі століття і воскрес у день, коли в Україні знову заревли гармати та залопотіли бойові прапори в 1918 році. Тоді українські матері провозжали своїх синів у кривавий тан і благословили образом Пресвятої Богородиці.

Не встоялась наша молода держава в кривавих б'єсах проти переважаючих ворожих сил, що нагрянули на Україну з усіх усюдів. І, хоч український воїн мусів зійти з поля бою, він не зложив зброї, не перестав боротися за священні права українського народу, за Україну. Прийшла друга світова війна, що сіяла знищення по всій Україні. На зміну одному окупантові з'явився другий. Тоді знову почувся брязкіт української зброї новітніх українських воїнів Української Повстанської Армії (УПА) та УНА.

І цим разом, уже третього з черги сина, українська мати благословила на святий бій образом Пречистої Діви Марії, а в 1943 році Головне Командування Української Повстанської Армії проголосило свято Покрови Пресвятої Богородиці днем Українського Війська. Цим наказом Головне Командування відновило старі княжо-козацькі військові традиції. Знову, подібно як за князя Ярослава Мудрого та козацьких часів, Україна була віддана під опіку та Покров Пресвятої Богородиці, а коли українському воякові, під натиском жорстокого ворога, прийшлося покидати рідні землі, він виніс цю прекрасну традицію, як одну з найдорожчих перлин на чужу-чужину, закріпив її і зберігає як Святість.

Хоч в нерівному змагові — «Україні встоятись не було сили...», хоч ворог знову господарює на нашій землі, але україн-

ський нарід не вирікся своїх прав до вільного, ні від кого незалежного життя, він дальше змагається і вірить в остаточну перемогу та визволення України. Глибока віра української нації у визволення є її безсмертністю!

Українська еміграція є лиш малою, але невід'ємною частиною нації, мусить пам'ятати, що вона на чужині є нічим іншим, як тільки гостем. Батьківщиною українців була, є і буде Україна, а тому кожний з нас, і той, що родився в Україні, як і той, що її не бачив, мусить споглядати туди, над Дніпро, мусить бути з Україною у постійному духовому єднанні!

Д-р М. Гоцій

Покровителька Києва княжих часів

Про «Пірогощу» ікону Божої Матері*

У XII сторіччі, як Київ стояв на найвищій рівні свого росту, в одній з численних церков великої столиці був приміщений образ Матері Божої, про якого слава розходилася далеко поза місцевий осередок, в якому він найшов свій престіл. Це була дуже знана ікона, бо про неї говорилося тоді, як про щось загально відоме та зв'язувано з нею події, без ближчого пояснювання чи коментарів. А це не було справою самозрозумілою, коли й місцевий літопис і чужинці говорили про тодішній Київ, що в ньому було багато сотень церков. Ця ікона мусіла мати якесь незвичайне значення, якщо могла чітко відзначитися, з-поміж величезної кількості ікон, цього найбільшого осередку християнства на Сході Європи. Повість Временних Літ і Слово о Полку Ігоревім передали нам вістки про цю замітну святість княжої України. Але ці вістки, хоч і видвигають нашу ікону з непам'яті долі багатьох пропавших творів церковного мистецтва княжої доби, то не менш залишають в непроглядній тіні ближчі обставини, з нею зв'язані. Так ім'я ікони, яке дійшло до нас у своїй особливій виразистості, завдало ще більше загадок, ніж роз'яснило питань, що сюди належать. Згідно з усіма вістками наша ікона називається Мати Божа «Пірогоща».

Головне джерело про наш образ — це вістка з 1155 р., записана в Іпатіївському і Лаврентіївському кодексі хроніки Нестора. Андрій Боголюбський, йдучи в Суздальщину, забрав самовільно з Вишгороду, знану тепер на цілий світ, т. зв. Володимирську Божу Матір, «яку принесено з Пірогощою з Царгороду в однім кораблі». Друга важлива літописна вістка, — це запис тих же кодексів з 1131 р., — чи з 1132 р., що князь Мстислав заложив у Києві церкву святої Богородиці Пірогощої. За свідомством Слова о полку Ігоревім, в часі походу на половців в 1185 р., церква Пірогощої Божої Матері була в Києві. Хоч разом з Пірогощою іконою була привезена й Вишгородська Божя Матір, то доля їх неоднакова. Ікона Матері Божої, вивезена на Північ Андрієм Боголюбським, стала в дуже змінливій долі найбільшою святістю пізнішої Московщини. Її відреставровано в 1918 р., де цей твір оказався одним із найцінніших залишків візантійського мистецтва. Про Пірогощу ікону зникли історичні передання й сліди. Обидві ікони мусіли бути в мистецькій відношенні рівнорядними, бо привезено їх рівночасно з одного мистецького осередку — з Константинополя. Що Пірогоща дісталася більшому городові, себто Києву, то мусіли бути на це якісь важливі причини. Значення ікони Пірогощої можна мірити приміщенням другої ікони у Вишгороді. Вишгород, 18 км. на північ від Києва, на основі новіших археологічних дослідів, був не лише що великим містом, довгим на 5, а широким до 2 км, але й великим культурним осередком незвичайної ваги. Це було улюблене місце перебування св. Ольги, Володимира Великого та Ярослава Мудрого, який тут 1054 р. і помер. Тут радо перебував і Володимир Мономах, а особливо було це й місцем поховання князів св. Бориса й Гліба. Тут була церква, в якій спочивали обидва князі, й вона, мабуть, була місцем переховання образу Вишгородсько-володимирівської Матері Божої. Це була рівночасно й єпископська резиденція і, мабуть, як на це є дуже поважні нові дані, центральне виховно-вишкільне місце княжої України. Вишгородська ікона й Пірогоща були, мабуть, заздалегідь привезені для двох великих культурних осередків, а саме для Вишгороду й Києва.

Київська ікона стала дуже скоро загально відомою святістю. Вартість і повагу вивезеної на північ ікони означається тим, що вона була привезена разом з київською Пірогощою. Зв'язання початку історичної долі обидвох ікон відбилосся на пізніших літописних інтерпретаціях. Пізніше не раз змішується Вишгородсько-володимирівську ікону з Пірогощою, чи з нею й утотожнюється. Так напр. архангельський список Повісти Временних Літ просто подає, що Андрій Боголюбський узяв ікону з церкви Пірогощої. Але не забракло вже й давніше критик, як напр. Ка-

рамзина, які спростовували такого роду вістки як непорозуміння. В новіші часи, багато непорозуміння в цьому питанні викликав Ляскоронський своєю публікацією 1913 р. про Вишгород в удільно-вічеві часи, де він хотів звести в одно княжий город Вишгород з київським городом, цебто з осередньою, вивищеною княжедвірською частиною Києва. В найновіші часи не улягає ніякому сумніву, що одинокою правдивою вісткою є перші дані, записані в літописі Нестора, а не пізніші безкритичні доповнення чи комбінації. Ім'я Пірогоща рівнож інтерпретувалося в минувшині до вільно, а, особливо, коли видумували, що Вишгородсько-володимирівську ікону привіз купець Пірогоща.

На найбільш реальний ґрунт була поставлена справа назви київської ікони Божої Матері Завитневичем у Трудах Київської Духовної Академії за 1891 р., де слово Пірогоща зіставляється з грецьким «пірготіс» від слова «піргой», що означає кам'яні вежі й, де думається, що це могла бути ікона в церкві, до якої були прибудовані кам'яні вежі. При зіставленні грецьких слів, які звучать подібно до слова Пірогоща, можна найти цілу низку комбінацій на пояснення загадкового виразу. Перед багатьома роками насувалася мені на гадку асоціація початкового складу у слові Пірогоща з грецьким словом «пір» — вогонь, або «піра» — костир. Получення цих слів напр. зі словом «акауста» — незгоряема, могло б підходити під певне релігійне уявлення про Божу Матір, як незгоряемий вогонь, або який інший споріднений символ. Існує, для прикладу, поняття «Неопалимої Купини», як означення Божої Матері (прим. у Параклісі). Грецький текст даного означення не відповідає однак цьому зіставленні, так, що така етимологія не може бути допустима. При можливості такого виводу слова Пірогоща, можна б думати про ікону, яка в пожарі не згоріла, та що могли бути з нею зв'язані уявлення, як про незгоримий образ.

Поминувши однак такі й подібні можливості пояснень, повертаємо до слова піргос, яке дотепер вважалося за найвідповідніше для пояснення загадки ікони Пірогощої Божої Матері. Поняття слова піргос для означення різного року кам'яних веж — дуже широке. Але дуже важливим фактом є, що існує рівночасно цілий ряд місцевостей, більших чи менших, що носять назву *Піргос*, як прим. на Пелопонесі або в Болгарії над Чорним морем; в останнім місці є старинна церква Успеня Богородиці. В Сербії бували Богородичні церкви з назвою «*Піра*». У місячнім Пролозі в 1572 р. з кол. монастиря Пірг на ріці Златовщині є дописка про церкву *Богородиці Піръгъ*. Не виключене отже, що Пірогоща ікона могла виводити свою назву від якоїсь місцевости, що назива-

валася *Пірг* або *Піргос*, при чому закінчення — *ща* відповідає словам як *грядуща, страждуща, славляща, моляща, багатюща* і т. д.

Поминувши однак всі ці пояснення, ще важливішим вказівником для роз'яснення загадки назви ікони Київської Божої Матері є загально у візантійській культурній сфері прийняте називання кожного рухливого, торговельно-емпорійного міста словом *піргос* (гл. Велика грецька енциклопедія том XX стор. 901 О піргос, кат езохен емпоріке поліс). Таким торговельно-емпорійним городом був в Україні, в першу чергу, Київ, який належав до торговельно-комунікаційної системи країн грецько-візантійської культури. Виходячи від цієї звички називати великі торгівлі місця *Піргосом*, маємо у слові *Пірогоща* дуже цінну вказівку не лише на образ але й на обставини внутрішнього життя київської митрополії княжих часів. У Слові о полку Ігоревім є мова, що князь Ігор ішов до *Пірогощої Божої Матері по Боричеві*. Це дорога, що веде з княжої гори на Подол. Княжа гора була типовим городовим центром з княжими хоромами, великими церквами, оборонними мурами. Натомість уся торговельно-промислова частина города мусіла зосереджуватися десь над берегами водної системи Дніпра. У вістках про Пірогощу церкву та ікону, пояснюючи відповідно цей загадковий вираз, маємо вказівку на існування центральної церкви Богородиці в київським «піргосі», цебто в київським торговім городі. Це могла бути святиня, що служила за місце урочистостей та церемоній, зв'язаних із цілістю уже широко розбудованого Києва, в протилежність до церков, що мали часто своє місцеве значення, як фундації князів чи інших заможних родів, або як місцеві церкви для вшанування святих і т. д. Мабуть уже в XII сторіччі зайшла й особлива зміна в соціяльній структурі населення Києва. Для нового типу киевлянина, мешканця Києва як «піргоса», Пірогоща церква була чимсь особливо важливим. Зв'язаний з такою центральною церквою культ Божої Матері, поминувши й високо-мистецькі досягнення, мусів стати скоро славнозвісною остоею на цілому Сході. Головна церква на княжій горі не була Марійська, — це була св. Софія. Десятинна церква, хоч і Успенська, але була поза межами нового рухливого города, біля пристані Дніпра.

Культ Богородиці в XII ст., це справа відмінна від характеру культу Божої Матері, де вибудовувано Успенські церкви. Велика християнська містика Успення Богородиці створила свято і храми в честь останньої хвилі Матері Христа. Новий Богородичний культ основувався на тім, що городи та міста хотіли мати в себе, в своїх мурах, велику покровительку, присущу тепер, до якої,

як до живучої істоти, могли в потрібних хвилинах прибігати. Цей культ вийшов з візантійського культурного кола і звідси досить швидким темпом почав прийматися на Заході, де створено цілу низку центральних величавих церков Божої Матері: Нотр Дам, Аур Леді, Унзер Ліб Фрауен кірхе і т. д. В тім змислі було мабуть і привезено з Константинополя, згадані хронікою Нестора, дві наші ікони. Київська «Пірогоща», як виходить з пояснення цього загадкового слова, — це покровителька цілої київської спільноти у змислі цього нового культу Матері Божої. Це рівночасно один з найраніших проявів почитання цього роду Матері Божої в Європі. Маючи на увазі, що ікона «Пірогощі» Божої Матері представляла з себе покровительку Києва, стане нам ясно, чому її культ став так самозрозумілим.

Як виглядав іконографічний тип цієї ікони, тяжко сказати. Що Пірогоща ікона не була такою самою як Вишгородсько-володимирівська, де Марія наклоненою головою дотикається лиця Христа, можна припустити з того, що хіба не це саме зображення двох дуже цінних ікон привезено в подвійнім екземплярі. Можливо, що це був тип одигітрії, Матері Божої з благословляючим Христом, як ми це бачимо прим. у ченстохівській Божій Матері. тим більше, що й походження цієї останньої ікони через український княжий город Белз, а перед тим Полоцьк, є зв'язане з Києвом тих самих часів.

Найважливішою і дуже конкретною звісткою про церкву, в якій був приміщений образ Матері Божої Пірогощі є хронікальне подання шляху, яким ішов князь Ігор з висоти Києва-города на долину.¹⁾

Боричевий узвіз, тобто перехід з горішньої частини Києва на Поділ, що затримав свою назву до наших часів, тепер є недоступний, бо впоперек (цього спуску) збудовано велику урядову будівлю. При кінці цієї дороги, йдучи згори, стояла церква Матері Божої Пірогощі неущкоджена до тридцятих років 20-го століття, обставлена до деякої міри прибудівлями пізнішого часу. Але цю старинну церкву, в якій молився князь Ігор по повероті з половецької неволі, знищено в безжалісний спосіб у жорстоких 1930-тих роках.²⁾

¹⁾ Ця стаття була друкована перед багатьма роками, однак своєї наукової вартості вона не втратила. Новим є тільки закінчення з даними (найновішими), які відносяться до Києва-Подолу.

²⁾ У 30-тих роках н. ст. на Україні шалів нечуваний в історії терор з наказу центральної влади СРСР. Свого верха він досягнув у 1936—1938 роках за наркома НКВД М. Єжова, якого опісля Сталін казав розстріляти.

Величину ціни втрати цієї святині можна зрозуміти, коли зважимо, що недавно на стінах київської Святої Софії відкрито під розмалюванням велику кількість т. зв. графітів — цебто нарисованих гострим предметом важливих історичних текстів та молитов. Отже, можна припускати, що й у знищеній церкві Матері Божої Пірогощої на Подолі була стінна запись, в якій головний герой Слова о полку Ігоревім дякував Великій Покровительці за своє щасливе повернення у рідний край.

Місце на Подолі, де стояла ця церква, і в якій було приміщено ікону Матері Божої Пірогощої очікує може ще свого історичного розкриття з надрів віків. Розширюючи київське метро, відкрито в глибині 11 метрів під поверхнею Подолу ціле оцілівше місто. Два-три етажні дома з 10-го сторіччя говорять виразно, що Київ ще до християнської доби на Україні був кількаетажним городом. Зруби ще до тепер стоять новісенькі, на них немає сліду від пили чи цвяхів. Докладно дотикають зруби дерев, які часто є стесані на вісім грань. При розкопах винесено багато дерев'яних виробів, які негайно насичено фенольним спиртом, щоб витиснути з них воду. Цікавим є те, що в долішній частині домів немає дверей. Мабуть вода заливала підвали дверей. Наскільки відома мені дискусія на тему цих незвичайних відкриттів, є загальна думка, що в якійсь катастрофічній повені занесено Поділ піском. Мені, однак, бачиться, що ми маємо тут до діла з іншим явищем. Повість временних літ, хоч вона є джерелом неоцінної вартості, промовчує велику кількість важливих історичних подій. Мається враження, що це не повинь засипала це місто. Його засипали з розмислом (не жаліючи домів, вулиць), щоб побудувати пристань-порт, який би був відповідний для величнього розросту Києва і якого не заливала б раз-у-раз Дніпрова вода. Це й був, очевидно, цей новий торговельний центр, який греки ніяк інакше не могли назвати, як «піргос». Що одну з перших роль у розвитку торгівлі з Русь-Україною відогравала Візантія не може бути найменшого сумніву з огляду хоча б на торговельні документи-договори, які ввійшли до літопису Нестора.

В обставинах такого великого будівництва Божої Мати, а зокрема ікона Матері Божої Пірогощої, стала відома у широкому світі.

Уміщенню церкви Пірогощої в долішніх районах київського краєвиду, відповідає прекрасно місце зі Слова о полку Ігоревім, де князь, вернувшись щасливо додому, йде з княжої гори «по Боричеву», себто склоном княжої гори надолину, щоб, з подяки за врятоване життя і за поворот домів, віддати поклін Богородиці Пірогощій.

Перша школа життя

Повоєнна епоха, так під впливом пережитого катаклізму, як і під впливом туги за новими формами щасливішого життя, починає щораз уважливіше приглядатися родині, себто тому середовищу, в якому може зродитися нова людина — будівничий кращого завтра, бо родина — це природний терен виховання молоді.

Роля родини у вихованні дитини.

В нашій першій статті («Вісті САЖН», ч. 4. 1971 р. ст. 12—15) ми згадали про те, яку роль накреслило родині Боже Провидіння; знаємо, які права прислужують родині в природному порядку; сильним відгомоном відбиваються в наших ушах могутні слова енциклік Папів Пія XI, Пія XII, Івана XXIII про роль родини, про родинне виховання і т. п. Але й сам розум признає родині вийняткову роль в ділянці виховання, хоча б з тієї простої причини, що родина своїм виховним впливом випереджує школу на кілька років і то може найважливіших для виховання характеру, бо сказав Де Местр, що людина залишається ціле життя тим, чим вона була на колінах матері перед сьомим роком життя.

Що більше, навіть роки пізнішого дитинства і ранньої молодости, без уваги на вплив школи, є тісно зв'язані з родиною не тільки матеріяльними умовами, але й емоційними зв'язками, що мають величезний вплив на вдачу дитини, формацію її світогляду й характеру.

Перші думки й почування дитини.

Сказав один філософ, що найтяжче в житті є розумно, глибоко й логічно думати. А в родині дитина вчиться *добре думати*. В цій першій стадії розвитку думок дитини дуже важна річ, щоб ці думки не були розсіяні й розгублені. І саме родинне життя — замкнуте в собі, опромінене поясненнями й обвученнями батьків, дуже сприяє концентрації думок дитини та приготує її до розумного критицизму супроти чужих думок і чинів. Родинне виховання кладе глибокі основи під пізніший світогляд дитини, бо в родині дитина дістає перші засади і вказівки на життя. А ці засади нераз рішають про ціле наставлення до життя і світу.

Дальше, в родині пробуджуються у дитини *перші почування*, а найперше з них — це почування любови. Цю любов дитина

пізнає в пестоцях батьків, братів і сестер. З такою любов'ю ніде поза родиною, дитина вже не зустрінеться. Дитина зазнає тієї любови та щоб пізніше могла здобутися на таку любов супроти інших. Нещасна та дитина, що не зазнала батьківської любови, або зазнала її замало, бо така дитина залишається сама холодною супроти других. Але також нещасна й та дитина, що з боку батьків зазнала пересадної любови, яка від дитини нічого не вимагає. Така пересадна любов не заправляє дитину до альтруїзму, але вчить цього егоїзму, що сьогодні є одною з причин суспільної несправедливости.

Перші суспільні контакти

В родині дитина стрічається вперше з другими людьми і вчиться *співжити з ними*. А в пізнішому житті буде так тяжко жити з другими ні погодити свій егоїзм з егоїзмом інших. Скільки терпеливості й самопоконання вимагатиме пізніше співжиття в школі, відтак у місцях праці, а навіть у товариських стосунках. Тепер в родині батьки приготують дитину до цього навчаючи її в неодній речі уступити братчикові, чи сестричці, заправляючи її до терпеливості й взаємної любови.

«Кіп смілінг» — «Смійся» — каже англійський клич. Хто і де має більше право до радости, як не дитина в родині? Але як батьки є усміхнені тільки в добробуті — то вони так виховують і своїх дітей. Одначе не з добробуту впливає ця погода духа, що її ми повинні вщепити дітям, щоб вони вміли бути погідні навіть і в скромних обставинах життя. Ця погода духа (гілярітас хрістіана) впливає з чистої совісті й з приставання з Богом. Батьки мусять у собі виробити цю погоду духа, а вона зовсім непомітно прищепиться дітям і улегшить їм згоду з Божою волею. А ця згода — це не якийсь фаталізм, чи легковаження завдань сірого будня, але це вислід нашого безмежного довір'я до доброго Батька-Бога.

Перші напрямні життя

В родинному житті панує лад, порядок і систематичність. «Молися і працюй» — це *головна напрямна* родинного життя. Дитина в родині бачить, як батьки клякають до молитви і її захочують до того. Крім цього батьки вчать дитину різних молитов. Дуже важливий чинник у родинному вихованні — це *спільна родинна молитва*, до якої бодай увечорі повинні клякати разом батько, мати й діти. Родинна молитва стягає Боже благословення на цілу родину, має великий виховний вплив на дітей й западає незатертим спомином у їх душу.

Дальше, в родині дитина бачить як її батьки *тяжко працюють* і цієї праці не проклинають, але навпаки дякують Богові за неї. Під тим впливом і дитина зростає в переконанні, що праця — це Божий дар і життєва конечність і тому дитина починає й собі працю цінити.

Так минає родині цілий тиждень і приходиться *неділя* — день заслуженого відпочинку. Батьки ідуть з дітьми до церкви. Недільні й святочні богослуження дають батькам нагоду запізнати дітей з літургією і з церковним роком. Неділя — це день розривки. Годящою розривкою може бути *спорт*, але такий, що не перетворився в хворобливу рекордоманію. Розривкою є теж *музика й спів*, такі важливі для естетичного виховання. Так мало дітей у діяспорі знають українські церковні й народні пісні. Чи не винні тому батьки? Коли дитина вже навчилася читати, треба їй дати до рук *діточий журнал* і *книжку*. Справді наша діточа література ще вбога, але вже є дещо до вибору. Тяжко в сьогоднішній час не запізнати дітей з *кіном*. Воно має великий виховний вплив. Але батьки найперше мусять впевнитися про вартість даного фільму. Те саме відноситься до телевізії і театру.

Таким чином родина стає першою й найважливішою школою життя дитини.

Рим і наш обряд

Творцями нашого обряду, письма і початків культурної християнської традиції між слов'янами є святі брати: апостоли Кирило й Методій, які в тій цілі подалися до Риму і дістали затвердження нашого обряду.

Чому треба було такого затвердження?

Перше тому, що між самими католиками були противники, які виступили одверто проти слов'янських апостолів за їх обряд і навіть посуджували їх у ересі. Це були сварні німецькі місіонарі й єпископи, які уважали слов'янські народи за предмет своєї місійної неподільної з ніким праці і своїх місійних теренів. Був час, коли вони наклали були навіть свою тяжку руку на св. Методія і ув'язнили його та мучили цілих півтредя року.

Друге тому, що для ясности й певности справи треба було очевидного рішення Риму в цій справі, щоб раз на все усунути всякі майбутні труднощі й непорозуміння.

Ще 868 року затвердив наш обряд тодішній Святіший Отець, Папа Адріян II, а з року 880 маємо таке дослівне затвердження Папою Іваном VIII.: «Справедливо похвалюємо слов'янські букви, винайдені мудрецем Константином, якими гідно прославляється Бога, і наказуємо, щоб цією мовою виславляти Бога та богослужити. Святою повагою пригадуємо, що не тільки трьома мовами можна прославляти Бога, як сказаним є: Хваліть Бога всі язики, прославляйте Його всі народи! І апостоли підо впливом Духа святого прославляли всі величіе Боже всіма мовами. Тому й св. Павло, вдаряючи в небесні дзвони, говорить: Нехай всякий язик ісповість, що Господь наш Ісус Христос у славі Бога Отця! Про це виразно і докладно наминає нас у своїм першім посланню до Коринтян, щоб усіма мовами ми старалися збудувати Церкву в Господі. *Бо нічим не противиться правдивій вірі ні науці той, хто править Службу Божу в слов'янській мові або відчитує св. Євангелія чи св. Письмо старого або нового заповіту, добре переложене і пояснене, або інші богослужби в цій мові.* Бо Той, хто сотворив три головні мови, іменно єврейську, грецьку і латинську, Той самий сотворив також всі інші (мови) на свою славу і похвалу».

Ці слова виразно й докладно опреділюють важність та правдивість нашого обряду, його рівність та святість у відношенні до інших обрядів Церкви.

До тої традиції нав'язував згодом наш митрополит Велямин Рутський, коли в письмі з першого липня 1624 р. до св. конгрегації для справ поширення віри так пише: «І першою з усіх заясніла між українцями католицька а не нез'єдинена (православна) віра через найбільше католицьких людей, якими були віддані св. Апостольській Столиці мужі Методій і Кирило, котрі з грецької переклали на нашу рідну мову літургію та все богослуження і самі перші відправили в Римі українську богослужбу в церкві св. Петра і на їх старання Папа Адріян надав слов'янській мові цей привілей, щоб у цій мові правилася Служба Божа і прославляли Бога».

У бігу часів Папа Іннокентій IV ще раз затверджує нашу мову й обряд у письмі до короля Данила 1247 року тими словами: «Тому задля твоїх прохань, наймиліший у Христі сину, признаємо для єпископів і всіх пресвітерів Руси право правити своїм звичаєм на квашенім хлібі і заховувати всі прочі їхні обряди, що не противляться католицькій вірі, яку визнає римська Церква.»

Цей наш обряд уповні потверджено згодом на соборі у Фльоренції 1439 року, у прияві нашого митрополита Ісидора і сто його почету осіб. Наш митрополит підписав акти собору від імени свого і «всей Руси». Цей собор рішив, щоб наш обряд остався цілий і не-

змінений, ніхто не сміє понижати чи висмівати обряду, священники латинського обряду мають повірене старання про душі свого обряду, священники грецького обряду дбають про свої душі, оба обряди зрівняні щодо прав і привілеїв. Багато папів згодом потвердило й повторило знов рішення в справі обрядовій фльорентійського собору.

У тодішній польській державі, до котрої належали землі литовські й українські по Дніпро, рішення собору потвердив 1443 року король Володислав III, що був також королем угорським, і своє потвердження видав у Буді на Угорщині. Воно звучало так: «Отже коли східна Церква підо впливом Духа святого, іменно Церква обряду грецького і українського, так як сподобалося Господу за рішенням Святішого Вітця Папи Євгена IV і багатьох інших Отців повернула до тотожности так бажаної злуки з самою римською вселенською Церквою, в тій цілі, щоб сама східня Церква та владика й увесь клир того ж обряду грецького й українського, котрі є нашими підчиненими в усіх наших посіlostях, а які раніше через тодішню відокремленість зазнавали дещо утисків, тепер мали повну волю визнавати свій культ і в мирі солодко могли виконувати свій уряд ради спасення душ і збереження св. віри успішніше, на честь і славу всемогучого Бога — всім Церквам, їхнім владикам, настоятелям, клирові й усім прочим церковним особам того обряду грецького й українського ті самі всі права і свободи, звичаї і загальну непорушність хочемо на все признати і тепер признаємо, якими тішаться і користуються всі церкви нашого королівства Польщі й Угорщини та їхні архієпископи, єпископи, настоятелі та інші церковні особи римської Церкви».

Те королівське рішення потверджували згодом багато разів дальші польські королі, і наш владика Кирило Терлецький, заки звернувся до Риму в справі Унії, щераз уписав у судові книги берестейські той королівський диплом та дальші його потвердження 1504, 1543 і тодішнього короля Жигмонта III, з 30 липня 1596 р.

На тій основі будемо розуміти домагання наших владик згодом до Риму, а також перед королем у справі безпеки й неторкальності обряду та заборони змінити обряд. Одним із головних актів у тій справі з боку Риму треба вважати декрет Папи Урбана VIII з 1624 року.

Що нас тут головно обходить, це подати бодай вкоротці ясні та незмінні рішення Риму в нашу користь в обрядовій справі, котрі в тих часах може більше й сильніше від козацької зброї забезпечували наш нарід у межах держави перед сваволею чужих і зберігали його цілість перед внутрішнім розпадом, особливо ж

розпадом по причині намаганих переходів і обрядової зміни верхів, які ще осталися були при нас.

Рим виразно не лише потвердив наш обряд у цілості (якщо тільки не протривить правді віри і науки), але також дав нам міжнародну захорону й безпеку перед винародовленням, зцементував нас внутрішньо. Додаткові акти польських королів були видані тільки на основі римських енциклік і домагань католицької Церкви. Ці акти безперечно становлять також з одного боку образ тодішньої віруючої державної верхівки, зовсім відмінної від тієї, що тепер у новітній Польщі, а з другого боку є вони правним доказом будь-що-будь державної охорони і правосуддя для широким мас українського народу в тодішній польській державі, чого зовсім нема там у теперішній час для тих українців, що ще осталися в Польщі. Виходить очевидний парадокс, що там за сотні літ люди духово замість піти наперед, пішли рішучо назад . . .

На передунійних нарадах наші владики виразно порішили домогатися затвердження всіх наших обрядових властивостей. І так 2 грудня 1594 рішили: «Однак цілими і непорушними мають остатися церемонії й обряди справування богослужб і святих тайн по звичаю східної Церкви, справивши тільки ті глави, що могли би перешкоджати самій Унії, *щоб усе відбувалося давним звичаєм так, як було колись під час Унії.*»

Ці домагання наших владик затвердила св. Апостольська Столиця виразно і недвозначно. Булею Святішого Отця Папи Климента VIII з 10 січня 1596 затверджено «*всі святі обряди і церемонії, котрі справують українські єпископи і клир по установі св. грецьких Отців як у часі Служби Божої, так і під час уділювання інших св. Тайн чи святих дійств, якщо тільки не протривляються правді і науці католицької віри, тим самим українським єпископам і клирові з апостольською прихильністю дозволяємо, признаємо і уділюємо.*»

Двома дальшими унійними буллями ці права були знову потверджені та явно стверджені. Так Берестейська Унія знову скрипила і потвердила наші старі звичаї, а тимсамим наш нарід у своїй окремішності расовій і обрядовій.

Коли додати до того старання про школи, які мали плекати наш обряд на основі католицької віри, будемо мати повний образ того старання, яке Рим поклав для нашого народу в цілості. Папа Павло V своїм Бреве з 3 грудня 1613 р. дає дозвіл для нашої Церкви «оснувати українські школи в сторонах Руси» і надає тим школам ті самі права й привілеї, які мали школи о.о. Єзуїтів.

На домагання нашого митрополита Велямина Рутського в справі перетягання українців на латинський обряд і переходу

шляхти, Свт. Отець Урбан VIII видає знамените рішення з дня 7 лютого 1624, котрим забороняє перехід і зміну обряду як для світських так і для духовних без окремого дозволу Апостольської Столиці: «Не вільно українцям чи мирянам чи духовним, як світським так і монахам, а особливо ченцям Чину св. Василя Великого з якоїнебудь, навіть дуже важливої причини переходити на латинський обряд без окремого дозволу Апостольської Столиці». Той самий декрет забороняє єпископам і настоятелям нашим давати дозвіл своїм підчиненим на такий перехід, а латинським приймати, навіть коли б мали дозвіл від українського наставника. Це все застережено під карою неважності самого акту і других кар, застережених самому Папі та його наслідникам.

о. Василь Прийма

В гаю — лісі

В гаю — лісі бузина
І калина цвила.
Біля клена, каштана
Віти розпустила.

Акація аж сіяла
Квітом кучерявим,
Верба гнучка розмовляла
З явором білявчим.

Сперечалась аж до сліз
В гаю над водою;
Щоб не глядів на беріз,
Не сватав тополю.

Гей, як вчули це ялиці,
Вільхи та осики,
Тай завели небелиці,
Взяли на язики.

Високого бука-драба,
Скрипучого граба.
І дуплаву липу-скрипу,
Що все знати рада.

Яка ганьба, сором, гріх
Шепнув до ліщини
Красунь, волоський горіх
Сваритись щоднини.

Тихо там! Дуб зашумів
Твердо конарями.
Він, як король володів
В гаю, над лісами.

Подорож поїздом, Лімож—Брів, 24 травня 1970.

Популярність української пісні

Український народ на шляху свого історичного існування і розвитку створив у слов'янському фолкльорі ліричну поезію, колядки, щедрівки, гаївки, веснянки, колискові, купальські, дожинкові, любовні, обрядові, танцювальні, похоронні, козацькі, бурлацькі, опришківські, коломийки, побутові, рекрутські, дівочі, парубоцькі, жартівливі та інші пісні. Українське сольове і хорове мистецтво має давні славетні традиції. Завжди любили, люблять і будуть любити в Україні і в усіх країнах поселення українських громад нашу пісню й особливо масову — хорову.

Студіюючи джерела історії розвитку української пісні, стверджуємо, що вже в першій половині XV століття в Польщі надрукували українські лютністи та бандуристи, як Стецько, Рафал, Горошко та інші. І так у капелі короля Зигмунта Старого (1467—1548) співав бандурист Чурило. В цей час були в Польщі дуже популярні т. зв. «руські елегії».

Українців, добрих співаків і музикантів запрошували також й російські царі, а хто не хотів, того брали силою! Доказом цього є наступні факти:

У 1656 р. цар Олексій Михайлович просив гетьмана Богдана Хмельницького відправили йому співака Загвойського в Москву.

У 1706 р. Петро I, зачарований голосом Левчинського, казав відправити його в Москву. Особливо за царя Федора Олексіовича українські співаки користувалися дуже великим успіхом. Були випадки, коли співаки не хотіли служити цареві, — це для них кінчалось трагічно. Непокірного співака Репського навіть заковано в кайдани. Співака Д. Рогачевського закріпачили в 1676 р. Та мабуть найбільше пощастило звичайному козакові, Розумові, який співаючи в церкві, припав до впадоби цариці Єлисаветі, яка вкінці вийшла за нього заміж, зробивши його графом Розумовським. Сім'я Розумівських пізніше відіграла визначну роль в історії й розвиткові культури України.

Для королівських чи то царських дворових капелів розшукували гарних співаків по всій Україні. Також церковні хори та особливо митрополити виявляли велику потребу мати добрих співаків з України.

Хорового мистецтва навчилися наші предки ще за часів Київської Русі у монастирських школах, а з початку XVI століття на Україні почали свою діяльність перші музично-хорові това-

риства. Створювались вони головним чином при церковних братствах. У Києві на той час існували «музикантські цехи».

У XVII сторіччі при Київській колегії, а потім Києво-Могилянській Академії, на засадах товариства, було створено досить великий хор (понад 300 чоловік).

Пізніше — у XVIII сторіччі і майже до розвалу царату в 1917 році дальший розвиток музично-хорового мистецтва в Україні зазнає величезних труднощів внаслідок утисків з боку царату, який різними способами придушував будь-який прояв української національної культури й мистецтва. В першій половині XVIII ст. розквітло хорове мистецтво співу в Україні. В цей час з народу вийшли гарні співаки, як Іван Поповський, який співав при гетьманові Скоропадському, а пізніше в Петербурзі; Тимофій Щербицький, Яків Величковський, Павло Попович, Василь Іванов, монах Гарасим та багато інших. Багато із співаків вибивалися у своїй майстерності й з часом ставали не лиш солістами, а й інспекторами та диригентами придворних капелъ (Іван Коляда, Ділецький та інші). Самозрозуміло розквіт українського співу в другій половині XVIII ст. міг розвиватися тільки в Росії. І так в 1755 р. інспектором музично-хорової капелі придворного царського хору був українець Величковський. Навіть сам полковник Вишневський їздив по Україні з наказу царя, шукаючи хороших співаків для придворної царської капелі. Це створило таке положення, що треба було організувати музичну освіту на Україні. В зв'язку з цим в м. Глухові була створена перша на Україні й Росії музична школа в 1738 р., яка підготовляла співаків для придворного царського хору. Організатори цієї школи теж їздили в пошуках за співаками.

У цій музичній школі вчився наш геніяльний композитор Максим С. Березовський (1745—1777), якого Болонська консерваторія признала академіком і на його честь на стінах цієї консерваторії вміщено його барельєф поруч із безсмертним Моцартом. Повернувшись на Україну, Березовський написав чимало духовних концертів, позначених високою майстерністю. У музичній мові його творів відчуті впливи української народної пісенности.

У тій же школі в Глухові вчився також видатний український композитор Дмитро Ст. Бортнянський (1751—1825). За гарний голос був узятий до петербурзької придворної капелі. Він залишив понад 100 творів хорової релігійної музики — 35 чотироголосних концертів, 10 двохорових, а також багато менших композицій. Створив опери: «Креонт», «Алкід», «Квінт Фабій», поставлені на італійській сцені. 1784—96 — капельмайстер на цар-

ськму дворі (в Гатчині й Павловську). До нього належать також опери «Сокіл» (1786), «Син — супеник» (1787) та ряд камерно-інструментальних творів.

Щойно в 1868 р. в Києві, в будинку купця Гладіна почались заняття у першому на Україні та в Росії музикальному закладі, організованому відділом всеросійського музичного товариства. Заклад цей у 1883 р. став училищем.

В Україні було поширене переконання, що: «Українська музика й поезія найбільш розкішні і запашні з усіх гілок світової народної творчості!» І дійсно, шедеврами народного творчества, художнім епосом, безсмертям дум народних та пісень крізь сторіччя світить нам, крізь віки озивається до нас творчий геній українського народу. Цей геній є невмірущий навіть у суворій, під кожним оглядом неприхильній, а то навіть ворожій нам сучасності на Україні. Кались російський письменник Лев Толстїй говорив: «Хто має таку пісню, тому нічого жахатися за своє майбутнє — ні одного народу простих пісень не люблю так, як вашого. Під їх музику я душею спочиваю, стїльки в них краси й традиції, стїльки дужого молодого почуття й сили».

Славний німецький композитор Л. Бетговен під впливом свого друга графа Розумовського, посла цариці в Неаполі, Копенгагені та Стокгольмі, присвятив українській темі свої квартети. Також композитор Франц Ліст обробив українські пісні «Їхав козак за Дунай» та «Віють вітри, віють буйні» на згадку про своє перебування на Україні. Ця пісня у свій час була перекладена на словенську мову. В Болгарії популярною була пісня з «Наталки Полтавки» — «Віють вітри, віють буйні...». І в наш час українські мотиви використовують й лондонські бітлеси та під їх мелодію їздять ковзари по льоду.

Композитор А. Вебер писав фортепіянні варіації на українські теми. Фрідерік Шопен увів українські елементи в польські твори, а також у танці ноктюрн — г-моль опус № 37. В опусі № 13 Шопен уводить мелодію коломийки, а в опусі № 14 єднає польські мелодії з українськими.

Історик польської музики Марія Щапінська звернула увагу на наївність коломийкових тенців у XVI ст. у табулярі Дусецького. У щоденнику Степана Витвицького Шопен скомпонував народну пісню «Думка» до тексту польського поета Богдана Залеського.

Із джерел української музики користали: проф. П. Чайковський, П. Глінка, Даргомижський і багато-багато інших композиторів. П. Чайковський свого часу захоплено говорив про любов українського народу до музики: «Українці щасливо обдаровані люди, наряд музикант, якого скрізь супроводжує музика».

Після багатьох десятиліть неволі і неможливості популяризувати українську пісню в Західному світі, перший Олександр Кошиць (1875—1944) був співорганізатором Української Республіканської Капелі (згодом Українського Національного Хору), з якою відбув в 1919—24 рр. концертну подорож по Західній Європі й Америці. Він, визначний диригент, композитор і етнограф, закінчив Київську Духовну Академію (1901) і Музичну Школу М. Лисенка (1906—12) в якій як диригент співпрацював з М. Лисенком. З 1909 р. був диригентом хору Київського університету, з 1911 учителем музики Імператорської Музичної Школи (згодом консерваторії), капельмайстер театру М. Садовського, в 1916—17 р. диригент Київської Міської Опери. В 1926 р. поселився в Нью-Йорку, присвятився педагогічній праці, виховуючи хороших диригентів головно в Канаді. Кошиць є одним із кращих знавців і популяризаторів української народної пісні й церковного співу. Залишив крім обробок народних пісень, також студії про українські обрядові пісні й ін. та спогади «З піснею через світ» (1952).

В 1922 р. була створена перша українська музично-громадська організація — Всеукраїнське музичне товариство імені відомого українського композитора Миколи Леонтовича. В 1928 р. Товариство було реорганізовано у Всеукраїнське товариство революційних музикантів (ВУТОРМ), яке відіграло велику роль у вихованні обдарованих музикантів і хористів, які пропагували словом і ділом справу хорової культури, української народної масової пісні.

Сьогодні в Україні діє Музично-хорове товариство, засноване в 1959 р. Це товариство є масовою добровільною організацією, що об'єднує музикантів — професіоналів, любителів музики і співу і активно сприяє розвитку і пропаганді українського музично-хорового мистецтва. Вся діяльність товариства є спрямована на підвищення музично-естетичних смаків і всебічне задоволення художніх досконалостей українського народу. Тому навряд чи знайдеться на Україні хоча б одне підприємство, установа, колгосп або радгосп, де б не лунали наші пісні у виконанні самодіяльних хорів, ансамблів чи оркестр. А серед усіх видів і жанрів мистецтва, що органічно входять у повсякденне життя, найбільш визначне місце займають співи. І так на Україні діє 18 хорових і 14 музичних професійних колективів і 33 000 народних хорів, в тому числі 53 академічних і 1 5000 самодіяльних колективів, з загальною кількістю учасників — понад 1 мільйон чоловік.

На ґрунті самодіяльного мистецтва вдосконалилися такі високкваліфіковані професійні хорова ансамблі, як Державний

Український народний хор, Закарпатський, Буковинський, Мельнице-Подільський народні хори, Кіровоградський ансамбль «Ятрань», заслужена хорова капеля м. Києва, Краматорський робітничий хор Донбасу, Капеля Палацу культури зв'язківців м. Львова, Хорова капеля Харківського політехнічного інституту. Хорова капеля Південно-Західної залізниці в Києві, Обухівський народний хор та багато-багато інших. До репертуару їх входять твори визначних діячів української культури композиторів: Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Якова Степового, Пилипа Козицького, Михайла Вериківського, Андрія Штогаренка, Андрія Філіпенка, Левка Ревуцького, Кос-Анатольського, Майбороди та інших.

Масовість хорового співу на Україні набуває дедалі ширших масштабів. Величезні, багатотисячні хорові колективи, що об'єднуються самодіяльним мистецтвом цілих областей, проводять грандіозні свята народної пісні, де поруч із традиційними виконуються також нові сучасні мелодії. Це є найкращою ознакою, що навіть за сучасних тяжких для розвитку умов, процес піснетворення і невинного піднесення рівня народної пісенної культури не припинюється, від продовжується у творчому житті цих самодіяльних та професійних колективів. І це якраз є запорукою нестримного росту української музичної культури, з якої тільки дещо на еміграції є можливість слухати в етері або з платівок. Художня самодіяльність, як відомо, не тільки виховує людей, що люблять мистецтво і в міру своїх сил беруть участь в його розвитку, але й висуває з свого середовища чимало мистців-професіоналістів — таких, наприклад, як Борис Гмиря, Дмитро Гнатюк, Євгенія Мірошниченко та багато інших.

Слухати твори хорові стало на Україні, як це стверджують численні туристи, необхідністю, як відвідувати кінотеатри, читати літературу тощо.

Не можна промовчати факту про те, що в УРСР існували ще донедавна окремі хорові самодіяльні колективи, які присвятили особливу увагу українським обрядовим і релігійним пісням. В 1970 р. ці колективи радянська влада ліквідувала, а диригентів потягнула до карної відповідальності. Ці драстичні заходи влади застосовані з метою, щоб не дати можливості плекати традиційної релігійної і обрядової пісенності. Ця заборона стоїть у безпосередньому зв'язку з посиленою русифікацією і нищенням культурних надбань українського народу, щоб таким чином відмежувати нове покоління українців від історичного минулого.

Не можна поминути популярності українського хорового мистецтва в усьому світі. Вона справді вже є безмежна. Численні українські хори в ЗСА, Канаді, в деяких країнах Зах. Європи, в Австралії та в країнах інших континентів безперервно популяризують українські пісні, їх умасовлюють і захоплюють їх мистецтвом і мелодійністю різні народи світу. Багатство програм різних хорових колективів по різних країнах світу відзначаються художністю і майстерністю часто високого рівня.

На особливу увагу заслуговують фестивалі організовані Головним Правлінням Українського Суспільно-Культурного Товариства в Польщі. Недавно відбувся уже V-ий Фестиваль. Ці фестивалі стали вагомими подіями в житті згаданого Товариства, що впливають нерідко вирішально на живучість і постійний розвиток української музичної культури в Польщі. Програма V-го Фестивалю (30. 6.—1.7.1973) та участь в ньому вибраних колективів — це найкращий показник української пісні, музики та танцю українців у Польщі. За їх успіхи та майстерність виконання будьмо всі горді. В загальній оцінці відбутого фестивалю, м. ін. сказано: «... Ювілейний фестиваль збережеться в пам'яті його учасників на все життя. Його досягнення є також наслідком щирої праці багатьох спеціалістів поляків, які з подивугідною прихильністю і талантом підготували окремі гуртки.

Кінчаючи цей огляд, з гордістю будьмо впевнені в тому, що «наша пісня, наша дума не загине». Не загине також музична культура нашого народу.

Ст. Кордуба

Роксоляна

Постать Роксоляни — Лісовської Насті (1505—1561), великої султани Стамбула — відома не тільки з історії та усної традиції, але і з оповідання для молоді українського письменника Антона Л. Лотоцького «Роксоляна» та з однойменної повісті-роману журналіста і письменника О. Назарука. Також на особливу увагу заслуговує історичний роман «Роксоляна», визначного німецького письменника-романіста і драматурга Йоганнеса Тральова (псевдонім — Ганс Льови). Однак покищо найбільш вдалим твором художньої літератури про славу султани слід вважати оповідання «Роксоляна» Колісниченка і Плачинди з книги «Неопали-

ма купина», що появилася в 1968 р. в Києві. Постать Роксоляни українській молоді, яка дещо знає історію України, в загальному є маловідома. А варто відсвіжити в пам'яті цю постать, бо дякуючи їй, український народ у боротьбі проти турецьких і татарських напасників добився великих успіхів. Про це розказують вище згадані автори у своїх творах. Сюжетні події відбувалися у Рогатині, Криму та особливо у Стамбулі.

Образ Роксоляни у німецького, вище згаданого автора — це образ татарської дівчини, що зросла серед українського оточення на козацькому острові Хортиця. Тікає з нього, попадає у Константинопіль, де стає спочатку служницею, опісля дружиною Сулеймана I. (1520—1566).

Лісовська Настя — це первісне прізвище і ім'я дівчини, яка опісля назвала себе Роксоляною. В 1520 р. під час нападу на Рогатин, Роксолянну захопили кримські татари в полон і продали в султанський гарем. За свідченням багатьох дослідників Роксоляна відзначалася красою, розумом, музичним таланом. Напад татар на Рогатин відбувся на Тройцю. У нерівному бою гинуть його захисники, серед них Настин батько Іван — місцевий священик, славний лицар Запорізької Січі, та її улюблений вчитель отець Петро і сотні близьких і знайомих. На очах Насті татари зарізають її матір та нівечать красу її подруг. Лейтмотивом життєвої діяльності для Насті стають слова вмираючої матері — «Хоч руками задуши бусурмена», та слова полоненого дядька: «Не забувай віри своєї, України і рідної мови — вона тут як голос з неба».

Коли ж вродлива й розумна Настя стала великою султаною з новим іменем Роксоляна, вона не стає перевертнем, не зраджує в душі ні віри, ні України, ні пам'яті батьків та добивається від султана клятви, що його яничари не нападуть на її Батьківщину. Сама Роксоляна вивчила багато мов, чим пишався її чоловік Сулейман, та як проворний дипломат мстить за кривди народу і знищує на дворі падишаха опозицію на чолі з великим візиром Ібрагімом та рішає долю багатьох держав. Добивається теж доцентного знищення татарської армії під Черкасами у горепам'ятній битві в сам Празник Тройці. За її допомогою щезають із Стамбула усі раби українці, поляки та інші втікають на Батьківщину. І особистий перекладач — драгоман султана Кочерга — українець за походженням також тікає за її намовою разом із сином Аліпашею, що теж побажав разом із батьком утекти, на ніколи ними небачену, але рідну Україну.

Боротьба з ворожим оточенням та туга за Батьківщиною підривають здоров'я Роксоляни. Вона вмирає, а біля її ложа непе-

реможний Сулейман стоїть навколішки і плаче . . . Це, що автори не могли передати у вузьких рамках оповідання (Колісниченко і Плачинда), передали кількома реченнями:

«Вона все зробила для України, що змогла. Сорок один рік пробула султаню Туреччини. Сорок один рік наймогутніша в світі держава не чинила нападу на Україну. Знала Роксоляна — розквітла її Батьківщина. Вона зробила більше, ніж усі гетьмани України і наймогутніші армії Європи. Вона остаточно і назавжди підірвала могутність Порти».

Як Тральов, так і Колісниченко з Плачиндою звернули у своїх творах увагу на те, що Роксоляна відіграла значну роль у політичному житті Європи і Близького Сходу, все ж таки надто мало приділено уваги її династичним плянам.

У Роксоляни і Сулеймана було двоє синів — Селім і Баязід. Селім — п'яниця, що після смерти батька мав як старший син стати султаном та за звичаєм повинен був вигубити усіх членів сім'ї чоловічого роду.

Молодший син Баязід, талановитий полководець, у погодженні з Роксоляною очолив повстання яничарів проти батька, після програного бою тікає у Персію, де гине з рук емісарів султана. З усіх вище згаданих творів про Роксоляну, оповідання Колесниченка і Плачинди дає нам найбільш вірну уяву про Сулейманівську добу. Однак для справи виховання нашого молодого покоління побажаний є великий роман, якого Роксоляна гідна.

І сьогодні в Стамбулі пишуться споруджені Роксоляною ряд архітектурних пам'яток. А її портрет виконаний в дусі італійського Відродження з 16 стол., зберігається у Львівському державному історичному музеї, і є одним із перших станкових портретів, створених на Україні. Український композитор Д. В. Січинський 1908—09 написав оперу «Роксоляна». Визначну політичну діячку величаво поховали в центрі Константинополя. А в місті Рогатині, колись Руського воевідства постійно пам'ятають про вірну дочку многострадалної Галицької Русі Настю Лісовську-Роксоляну.

Ця історична постать повинна зацікавити нашу молодь на всіх континентах поселення українців.

Через три кордони на волю

(Продовження)

Коли наставав ранок ми вийшли зі своєї криївки і подалися даліше вдорогу. Положення, яке було на Лемківщині, застали ми таке ж і в Перемищині. Попалені ворогом села, а також подекуди ліс; пустка і тишина немов на якійсь пустелі. Облогодом незасіяні лежали поля; ані людини, ані звірини ніде не зустріти, враження — неначе після страшної пощесті. Ми прямували до курманських лісів, бо там був наш стрічний пункт. Коли минали ми села, нас сумно вітали задимлені, залишені після погорілих хат високі комины, які наче дивувалися, що ще хтось проходить тими пустелями, в яких вже кілька місяців не було людини. Лісом перебіг нам дорогу сполошений зайчик, і це милувало наше око, оживаючи радість у серцях, бо здавалось не було нічого живого серед цієї мертвої пустелі.

Терен Перемищини мені був добре знаний, бо тут перебувала я також майже три місяці, переважно в курманських лісах. В той час Курманичі були підпільною «столицею», тому проходячи ці мені знані дороги, ще більший жаль огортав за тими, що тут жили, працювали і так ненадійно мусіли покинути прадідівську землю.

Під вечір доходили ми до місця зустрічі. Недалеко перед колибою задержав нас стійковий перемиського району. Наші провідники перекинулися кличкою і ми подалися до колиби побудованої глибоко в курманицькому лісі. На зустріч нам вийшов провідник перемиського району Тарас та ще кількох стрільців і подруга Мотря. Провідник Тарас змінився від часу коли бачила його в травні — 2 роки тому. Тоді якраз він вінчався, та ще одна пара; ми відбули величне підпільне весілля. А тепер вони розлучені з дружиною; вона живе з донечкою в Перемишлі і є зв'язковою наших відділів із містом. Два роки не довгий час, але скільки пережилося за цей час, у ці неспокійні, повні тривоги часи; вони глибокими борознами записалися на його обличчі. Розповідаємо про умовини життя населення і наших підпільників під більшовицькою займанщиною: про Самбірщину, Добромильщину; довідуємося про останні страшні події в Перемищині. Тут підпільні відділи мали далеко важче положення, як у горах, на Лемківщині. Польща кинула три дивізії війська для поборовання пар-

тизанських загонів, виселено населення, попалено села, а перемиські ліси не такі великі і скоро можна було їх простежити. Багато відділів уже помандрувало з Перемищини у вільний світ. Інші перейшли на територію Добромильщини, багато полягло під час останніх боїв і облав. Залишилися лише дві групи з рішенням перебути в цих опустілих, безлюдних теренах надходячу зиму. Подруга Мотря, також моя знайома. Коли ми зустрічалися, вона хворіла скорбутом. Тоді, пригадую собі, хоч давали їй якісь таблетки вітамін, та все-таки хвороба далі розвивалася. Лікар радив їй збирати в лісі суниці (це був місяць червень) і ми всі збирали для Мотрі суниці, щоб допомогти вилікуватися. Тепер вона розповіла нам, що вже їй краще, вдалося одержати якісь ліки з Перемишля, вони їй допомогли. Мотря весела, говірлива, розказала нам про наших подруг і розпитувала про всіх, кого ми зустрічали під час нашої мандрівки.

Нас гостили доброю вечерею; харчів вони мали захованих на цілу зиму. Побули ми з нашими друзями два дні. Одевжавши вказівки про обставини життя у Польщі, деякі прізвища і адреси, які ми вивчили напам'ять, щоб не мати з собою жадних записок. Наші друзі мали вже приготовані блянки на документи, бо ж треба було нам їхати в незнаний світ із якимись документами. Нам зроблено знімки (були тут фахівці), були підроблені з докладністю печатки і так скоро нас перемінили на Гелену Грабар і Галіну Вісневську. Я вибрала собі прізвище одної моєї товаришки польки, з якою, колись я ходила до школи, тільки з тою ріжницею, що замість Грабаж, вийшло Грабар, бо так написав наш друкар. Воно було пов'язане з пізнішим моїм пережиттям.

Коли вже все було підготовлене, ми вибралися у дальшу дорогу. Наш напрям було місто Перемишль і там був перший стрічний пункт. Супроводжав нас сам провідник Тарас із двома стрільцями і подруга Мотря. Подорозі домовилися ми про стрічний пункт під одним деревом, під яким буде закопана пушка, а в ній захований лист. Стрічу назначили ми на травень 1948 р. На стрічному пункті ми попрощали наших друзів і подалися в напрямі Перемишля.

Смеркалося, здалека у темряві маячили будівлі міста. Чим більше ми наближалися до передмістя, тим більше було наше зворушення. Уже три роки ми не бачили міста, його освітлених вулиць, не чули польської мови. Колись я лише переїздила через Перемишль тому його мало знала; зате моя подруга жила в Перемишлі з родиною кілька років, отже вона ще більше була зворушена цим поверненням до міста свого побуту. Доходячи до міста, ми трійкою голосно розмовляли по-польськи, щоб перехо-

дяді не мали сумніву, що це якісь чужі. Мотря сміялася голосно. Не знаю чи з радости, чи з поденервовання.

Наша адреса була скерована до самого ринку, бо там був стрічний пункт і там жила наша зв'язкова Св'ятослава. Мотря мала вже досвід і не сказала нам адреси стрічного пункту, тільки залишила нас на одній із бічних вулиць, а сама пішла перевірити чи все в порядку, бо в таких непевних часах кожна година могла принести якусь несподіванку. Ми залишилися самотні в чужому місті, на вулиці, і дивне почування огорнуло нас. Ні одного гроша польських грошей, нікого зі знайомих. Осередок міста, швендяється поліція і різні інші підозрілі особи. Менш-більш можу порівняти це почування з тим, яке має людина, яка колись чимсь провинилася, сиділа кілька років у тюрмі, та звільнили її на волю без гроша, без притулку. Страх і єдина надія на Мотрю, що ось-ось повернеться і ми зустрінемося знову серед своїх людей. Ми ходили дорогою там і назад. Година непізна. Ходять також інші люди, але нам здається, що вони приглядаються до нас. Дивно почуває себе людина в місті, яка провела три роки в лісі. Ходжу й в думках промовляю слова молитви: «Марія нам допоможе, Марія напевно нам допоможе!» З молитвою нова надія вступала у моє серце. Минали хвилини, та Мотря не поверталася. Страх, щораз сильніший страх; серце б'ється, здається воно виринається із грудей. Що сталося? Де є Мотря? Чому не приходять до нас? Чи ж можливе, щоб вона так довго заговорила, знаючи в яким ми положенні; чи заблудила в темноті? Думки збільшували напругу й неспокій. Та ні! Тут вона не могла заблудити. Ми зайшли в якусь відкриту браму, щоб не звертати на себе увагу прохожих і далі нетерпеливо її очікуємо.

Мотря! Де є Мотря? Чи сталося якесь нещастя? Маріє Неустаючої допоміж вислухай нас! Підкажи нам що далі діяти, де вдається! Адреси Святослави не маємо. І так у вичікуванні і на гарячій молитві пройшла година. І щойно тоді нам стало ясно, що Мотря вже не прийде. Що сталося? Ставили ми собі питання і не могли на них відповісти. Що діяти з собою? Прохожих чимраз менше. Ми в течці мали лиш радянські гроші і багато інших речей, які доказували, що ми прийшли з СРСР. Від думок і плянів ставало нам млосно. Ми не знали, як зарадити, що припускати, бо прийшли з большевицького терену. Нам невідомі докладні обставини в Польщі, а тільки дещо з розповідей нам відоме. Незважаючи на це, треба негайно діяти, отже ми чимскоріше віддалилися від місця, на якому мали зустрінутися з Мотрею. По дорозі моя подруга сказала мені, що підемо на Підзамче, там, де вона колись жила. Там є одна полька, її колишня спрятачка,

вдова, будемо в неї просити допомоги, замість того, щоб тут ждати на певну смерть. Ідемо і дальше голосно говоримо по-польськи, щоб чули, що ми таки польки. А в наших серцях постійна молитва, щира молитва. Так щиро людина молиться лиш в обличчі смерті. І Марія провадила нас! Щасливо ми зайшли на Підзамче, а там віднайшли хату, в якій жила бідна вдова. Жила вона в сuterинах і тому моя товаришка постукала у вікно, щоб переко-натися хто вийде, чи часом тут хтось інший уже не замешкав.

Вийшла старша, згорблена жінка й злякалася, коли побачила Надю. Та ми тихенько впросилися до хати; вона щільно позас-лонювала вікна й моя подруга розповіла їй таку легенду: училе-люючи коло Добромиля, заскучала дуже за родиною. Думала, що родина приїде за нею на Україну, але їм не дозволяють, тому вона рішилася перейти кордон і шукати батьків, бо під больше-виками важко жити. Просили ми цю жінку, за винагородою, щоб дозволила нам переночувати. Вона була справді добра християнська душа. Хоч вдовиця мала 7-ро дітей, але вдалося їй одного сина вивчити на священика й це була її одинока гордість. Вона жила в одній кімнаті з ще наймолодшою дочкою, яка мала 9—10 років. Вона рада була залишити нас у себе, але боялася, що рано може хтось зайти і це було б небезпечно. Тому вона обговорила з нами ще одну можливість. У сусідстві жила ще одна родина, про яку вона знала, що їх син і дочка є в польській підпільній організації (АК), і ворожо наставлені до нового польського уряду. Вони мали дві кімнати і легше було переночувати. Сама пішла запитати цю родину чи це можливе та опісля запровадила нас там. Це були також добрі знакомі батьків моєї подруги і прий-няли нас радо. Так ми примістилися на нічліг. Під час розмови з ними ми довідалися, що в місті, кількз днів тому щось сталося з одною україркою, яка жила тут з малою дитиною. Хотіли її заарештувати. Вона вискочила через вікно, коли прийшла полі-ція, а дитину забрали. Отже таким чином ми довідалися, що ста-лося з нашим зв'язковим пунктом. Бідна Святослава кинулася із третього поверха, бо бачила, що вже її розпізнали. Поліція там заходив. З цього приводу і Мотря попала у ворожі руки. Опісля, весною, ми довідалися, що її поляки страшно побили, казали вказати стрічний пункт, але вона до нічого не призналася. Її ув'язнили. Мотрі завдячуємо до сьогодні нашу волю і життя. Вона нічого не згадала про нас ворогам, що ми з нею прибули до міста. Яка її доля була пізніше — ми донині не знаємо.

Ми переночували в наших знакомих, а ранком пішов дідусь щось розвідати, та скоріше розвідала про все його дружина між

жінками під час закупів. Таки вбилася одна жінка українка, що жила недалеко ринку. Але ні поліція, ні газети про це не писали, все це промовчали, бо це був геройський учинок жінки українки, жінки — борця.

Ми попросили нашого пана, щоб виміняв нам російські гроші на польські і добре йому за це винагородили. Для нас і для господарів було корисніше, щоб ми чимскоріше виїхали з Перемишля. І так ми зробили. Вимінявши гроші, попросили нашого добродія, щоб купив нам квитки до Каліша, — там перед війною жили дві тітки моєї подруги, — до них найперше була скерована наша дальша дорога.

(Далі буде)

Українські жінки

Ніколи не була вона ні царівною, ні принцесою, жінка моєї землі.

Далеким раннім сном з напівлегенди пройшли образи нашої першої християнки княгині Ольги і не першої жалібної чайки-зиглиці Ярославни.

Тьмавим перказом здиміли власні постатті полонянки-султанши Насті Лісовської, жінок, що тримали перначі руками козацьких полковників і роботящої селянки Розумихи, що задавала тон придворним качкам в палаці своєї невістки цариці Єлисавети.

Була вона принцесою і випромінювала німб слави лише в царстві духа, коли творила свою пісню:

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

Зарання лиха історична доля поклала на неї важкий камінь і вимагала мужности на право жити. Під цією ношею вона разом з чоловіком створила, зберегла, як душу передала дітям мову, пісню і пам'ять про чесний рід.

Рівність її з чоловіком з правіку була однією з великих українських національних традицій. В часи найважчого занепаду життя, в безпросвітних буднях вона навіть брала верх над чоловіком і свідомо несла головну моральну відповідальність за честь свого роду, а отже й за гідність свого народу.

Вільна від домостроївських пут, змушена сама виховувати, а то й утримувати дітей, українська жінка була хранителем духовної стійкості і здоров'я, мови і пісні, традицій та звичаїв — більшою мірою, ніж чоловік, що носив на собі рани та болі поразки, чумакував, бурлакував по світу, наспівуючи:

Ой, високо сонечко зіходить,
А низенько заходить . . .

Биті шляхи йому заростали тернами, а доля стелила йому стежку на чужину . . .

Куди ти йдеш, не спитавшись?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?

Більш незалежна суспільно, вона була величнішою і духовно цільнішою. Від «Наталки Полтавки» і «Запорожця за Дунаєм» — до «Фатаморгана» і «Дорогою ціною» Коцюбинського — скрізь світиться захват героїчною постаттю української жінки в негероїчні часи нашої історії. Ця істина стала своєрідною концепцією багатьох творів нашої художньої літератури.

Суха і чорна від праці, бита, але не зламана долею, у Панаса Мирного вона виказує людям свого єдиного сина, коли той співається до озвіріння й переступає закони моралі.

Вона висміює покручів, що пнуться в пани, і зневажає малодушних, що «у лакомстві нещасному» гублять своє обличчя. Зціпивши зуби, вона відвертається від хліба, якого не заробила: «Ми бідні, але чесні». Вона не бере жодної участі у самосуді рабів, спідлених від страху, — тільки голосить!

Давні греки і римляни символізували в образі жінки безоглядну силу левиці, що «всім своїм еством прагне до перемоги . . .»

Образ її, юної, вродливої і одважної, революційна Франція поставила на барикадах, освятила як свій національний прапор і дала йому ім'я — воля.

Її велична постать перейшла на континент молодого Америки, яка над темними віками рабства й розбою високо піднесла статую свободи — в благій надії, що вона навчить людство дихати на повні груди . . .

І в той самий час наш найбільший поетичний геній виспівав сльозами її долю покритки, матері, зганьбленої, і на барикадах нашого народного горя створив з неї образ України.

Ніде в світовій літературі нема такого трагічного образу, що під іменами Катерини, Оксани, Сови, Марини, Наймички, Сліпої, Відьми, Лілеї — підноситься, нарешті, до символу святої Бого-

матері Марії, що знесла найбільші страждання — і вже в чисто «українському стилі» — під тином,

Сумуючи, у бур'яні
Умерла з голоду.

Жила й возобновлялась вона у власних сльозах, у своїй пісні — тій, у яку заслухався Франко:

Слухаю, сестри, тих ваших пісень сумовитих,
Слухаю й скорбно міркую:
Скільки сердець тих розбитих, могил тих розритих,
Жалощів скільки неситих, сліз вийшло пролитих
На одну пісню такую?

Забудеться багато імен працівників пера, але ніколи історія нашої культури не забуде неписьменної подільської жінки Явдохи Сивак, що вік свій «прожила в біді, як камінь у воді», але зберегла у пам'яті і проспівала для запису 1008 народних пісень, розповіла сотні казок, приказок та прислів'я.

Сотні імен таких жінок загубились у пам'яті і злились з іменами народу. Вони виспівали душу і влились у життя луною мелодії.

Зовсім не випадково цей народ дав найбільшу поетесу світу — Лесею Українку. Так і мало бути, що «на гору круту крем'яную» зійшли у нас три жінки — Леся Українка, Марія Заньковецька і Ольга Кобилянська — і стали біля вершинних явищ нашої культури символами народньої шляхетности.

По революції на допомогу жінці прийшов технічний поступ. Стали змінюватись старі устрої. Закинувши вишивання, Олесь Кулик потай від старосвітської» матері кинулася тікати на курси трактористів. За браком живої ідеї, дівчина ні з того, ні сього підняла ідею емансипації . . . проти своєї матері! Ех, мабуть не треба було славити Олесю Кулик як трактористку: з неї могла б вийти ніжна мати і добра дружина тракториста.

«Жінка в колгоспі — велика сила». Цей нецеремонний афоризм великого циніка сформулював фактичний стан рівності жінки у ті роки. Рівність обернулася потворною гримасою проти неї, слабкої, виснаженої і обтяженої сім'єю.

Війна все списує. Вона закріпила жінку на найважчих роботах, зробила її вдовою і одинокою матір'ю —

Росли роки.
Росло твоє чекання.
Печаль смоктала радощі твої.

І над твоїм
Розстріляним коханням
Скажено глузували солов'ї.

(Василь Симоненко)

Виявилось, що вона не тільки в колгоспі велика сила. Найважчі і найдешевші роботи в місті теж виконує ця сила. Копає рови. Асфальтує дороги. Вивозить за місто сніг. Носить цеглу. Будує місто.

Вона приходить до нас у місто у важкій робі як тяжкий докір сумління і найтяжче прокляття за чийсь вину... Якщо ми не будемо соромитись за себе в такій ситуації, то чи взагалі ми зможемо коли-небудь соромитись?!

Наші поети не оспівують її вроди, а важко сповідаються перед нею.

На кілька років стала нашим сентиментальним гимном «Пісня про рушничок». І не випадково: невиразні слова і жаліслива мелодія цієї пісні служила нам виразом комплексу вини перед десь далекою, десь забутою матір'ю... Невідомо для чого вона «води́ла мене у поля край села», зате добре відомо, як вона безпорадно заламувала руки і, скорившись долі, проводжала в Богзна яку «далеку дорогу». І всім нам, незалежно від рангів і чинів, хотілось в інтимному затишку спогадів виплакати свою підсвідому вину і тугу за цією єдиною вірною материнською любов'ю, що ніколи не питала, за що нас любити...

Так, у світі усталеної байдужості і ненависти, у світі вкоріненого недовір'я і підозр вона залишилась єдиною, як Сонце. Неважко було її оцінити...

Але як важко було перебудувати життя так, щоб в найбільші свої хвилини ходити за порадою саме до неї і, не криючись, шанувати її — не словами, а синівською любов'ю і вірністю. Щоб з поточної ієрархії цінностей піднести її з самого долу і поставити над усіма дорадчими — так як поставила вона своїх дітей над усіма вартостями.

«Білими губами у півголос буду вам казати за себе. Я ішов від мами у біленькій сорочці, сам білий. З білої сорочки сміялись. Криздили мене і ранили. І я ходив тихенько, як білий кіт». (В. Стефаник).

Якими все ж таки ми повертаємось до неї, що пустила нас у білій сорочці, і стаємо перед її обличчям і перед власним дитинством?

(Стаття подана скорочено)

Євген Свєрстюк

На многі і благі літа!

З ПРИВОДУ 70-ЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ І 45-ЛІТТЯ СВЯЩЕНСТВА

Не кожний має ласку стати священиком, бути служителем на Господньому винограднику. Не кожен може бути покликаним до свяченичого стану, бо у цьому випадку рішає той, хто все створив і всім управляє. Він елеєм своїм святим помазує їх і дає їм власть: священичу, душпастирську і учительську.

Одним із вибраних «од людей моїх» є о. Степан Дмитришин, який вже 45 літ дбає про духовну опіку над вірними Христової Церкви. Дбає про те, щоб милостивий Господь дарив їх усіми своїми ласками.

Отець Степан Дмитришин, уродж. 20-го серпня 1903 р., син міського урядника, закінчив гімназію і богословські студії у Перемишлі. Рукоположення одержав від Преосвященного Григорія Лакоти. Студював богословіє теж на Віденському університеті. Опісля був призначений завідателем душпастирства Матієва на Лемківщині. Тут о. Степан не обмежується лише до своїх священичих обов'язків, але розгорнув теж широку діяльність для піднесення освіти, культури серед своїх вірних. Його діяльність переходила межі парохії Матієва; хто не знав о. Степана і про його працю на церковному й суспільно-громадському полі в таких місцевостях як: Лабова, Нова Весь, Лосе, Угрин, Злоцьке, Криниця-село й ін. Отець Степан Дмитришин зразу кинувся з усією своєю силою у вир праці для добра Церкви і свого народу. Ми знаємо про це з розповідань громадян названих місцевостей вже після того, як о. Степан залишив Лемківщину і обняв уряд душпастиря у Баричі біля Перемишля.

Так як на Лемківщині, так і в Перемишлі о. Степан з усією ревністю віддається праці для добра Церкви і народу. Він організує культурно-освітні осередки, хори, торговельні кооперативи, керує ними, а зокрема, опікується ними та взагалі дбає про піднесення добробуту населення. У цьому його велика заслуга.

На еміграції Він працює далі наполегливо. Важка хвороба на деякий час спиняє його активність, але після видужання далі виконує свої обов'язки: душпастиря і громадського діяча. Міттенвальд, Нюрнберг, Крайльсгайм, Штуттгарт — місця його діяльності. Зараз Високопреподобний Ювілят душпастирює у Мюнхені й виконує обов'язки канцлера Апостольської Екзархії в Німеччині.

Вітаємо Тебе, Дорогий Ювіляте!

ГУ САЖН

З ДІЯЛЬНОСТІ САЖН

М ю н х е н

У днях 16-17 червня ц. р. побував у Мюнхені Їх Блаженство Верховний Архiepіскоп і Митрополит Кир Йосиф Сліпий. Члени ГУ САЖН включилися вже заздалегіть до праці у підготовці святкування, які відбулися з нагоди приїзду так Достойного Гостя. Усі членкині САЖН осередку Мюнхен разом з членами Голівної Управи вітали Їх Блаженство на мюнхенському лєтовищі.

Під час зустрічі, 16. 5. з громадянством, голова Гол. Управи САЖН п. Яр. Філь привітала нашого Первоіерарха в імені усіх членкинь САЖН, а на слідуєчий день, після Божественної Святої Літургії, пані з САЖН влаштували прийняття у церковній домівці. З тієї нагоди присутні жертвували на будову нашої катедрі в Мюнхені — 200 нм.

Новий Ульм

Дня 29-го липня ц. р. відбулися святочні сходи осередку САЖН у Новому Ульмі. До церковної залі зійшлися не тільки членкині, але багато інших пань, які ще до САЖН не належать, хоч є практикуєчими католичками. Під умілим керуванням голови осередку п. Юлії Вальків все було прекрасно зорганізоване, зала — чудово прибрано. На сходинах прибула з Мюнхену голова ГУ САЖН п. Ярослава Філь, яку привітала голова осередку п. Ю. Вальків. Реферат на тему: «Княгиня Ольга і її вклад у розбудову християнської України» виголосила голова ГУ САЖН, згадавши наприкінці яке завдання є членкинь Світського Апостольства Жінок у Німеччині. На ці сходи-зустріч прибуло несподівано теж багато чоловіків, які мабуть з ці-

кавості прийшли послухати доповідь. Після доповіді відбулась жива дискусія на тему виховання наших дітей і молоді не тільки в Німеччині, але теж у всіх країнах нашого поселення у вільному світі. Сходини ці вшанував своєю присутністю духовний опікун САЖН — Впр. о. Шамб. Василь Турковид.

«Ульмівка»

Штуттгарт

Діяльність членкинь САЖН в осередку Штуттгарт проходить по силах їх спроможностей. Не зважаючи на невелике їх число, вони беруть активну участь у церковному й громадському житті. Дбають про гідне вдержання тутешніх наших церков-каплиць, прикрашають їх, допомагають душпастирєві в його священничому уряді. Закликаючи до ревної, відданої служби Богові й Церкві, вони своїми чинами не тільки привертають до церковної громади відсталих, але теж докладають усіх старань, щоб нашу молодь зберегти при Церкві, впоїти в неї любов до українського народу, до збереження нашого обряду й наших національних традицій.

Члени осередку тісно співпрацюють з Церковним комітетом і Об'єднанням Українських Жінок: влаштовують спільно наші традиційні «ялинки», «писанки», а зокрема турбуються фінансовою піддержкою нашого церковного життя: проводять збірки не тільки для потреб свого душпастирства, але допомагають іншим. У цьому році перевели

окрему збірку на будову катедрального храму в Мюнхені.

До активності нашого осередку САЖН багато причинилися о. Шамб. В. Турковид й теперіній наш душпастир о. Псперечний. Зокрема віддано працює голова осередку п-ні А. Цюрак за піддержкою наших вірних душпастирства Штуттгарт.

З. А.

Діяльність Гол. Управи САЖН

Діяльність ГУ САЖН не обмежувалася, як і до тепер, тільки кореспонденцією з поодинокими осередками, даючи їм інструкції та поради відносно праці на місцях. Члени Гол. Управи брали постійно активну участь на цілому терені діяльності САЖН.

6-го вересня відвідала голова Г. Управи осередок у м. Амберг. Важко було зібрати всіх членок і перевести з ними зходини, бо осередок утратив приміщення. Каплиця, а при ній домівка осередку згоріла, так що наші вірні змушені тепер користуватися німецькою церквою, приміщення для інших потреб (сходин, імпрез, засідань) — важко знайти. Однак наші громадяни дальше кріпко держаться при своїй Церкві, хоч серед доволі важких умовах.

У дальшому діяльність членів Г. Управи САЖН розтягалася в основному на відвідуванні окремих осередків, зокрема там де є багато наших хворих і потребуючих: Мюнхен, Гавтінг, Ансбах, Гльон,

Ерланген, Штрасбург та ін. Потребуючим давано не тільки духову підтримку, але теж і матеріальну допомогу. Члени ГУ САЖН брали активну участь в організації прощ, бу-

ли представниками на різних з'їздах і конгресах. Вони теж розгорнули широку акцію збірки на будову катедрального храму в Мюнхені.

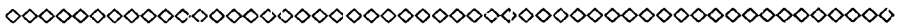
Яр. Ф—ъ

ПО Д Я К А

Головна Управа САЖН складає щиру подяку Анні С. М'ялковській і голові Контрольної комісії САЖН Стефанії Кордуба за допомогу у піклуванні хворими, допомогу потребуєчим, дбання про прикрасу

церкви, впорядкування могил і т. п. Зокрема щира дяка належить п-ні Ст. Кордуба за співпрацю у виданні журналика «Вісті САЖН».

ГУ САЖН

Читайте, передплачуйте і поширюйте газету «Християнський Голос». Ця газета інформує вас з усіх ділянок церковного й світського життя!

«Вісті САЖН» видає Головна Управа САЖН. Редагує Колегія.

В усіх справах журналу звертатися на адресу редакції:

„SAŽN“, München 80, Schönbergstr. 9

Редакція застерігає за собою право скорочувати надіслані матеріали й виправляти мову. Статті підписані прізвищем чи псевдонімом автора, не завжди відповідають поглядам редакції.

Ціна 3.— нм.